

BILDNEREI DER GEISTESKRANKEN

EIN BEITRAG ZUR PSYCHOLOGIE UND
PSYCHOPATHOLOGIE DER GESTALTUNG

VON

HANS PRINZHORN

DR. PHIL. ET MED. NERVENARZT IN HEIDELBERG

MIT 187 ZUM TEIL FARBIGEN ABBILDUNGEN IM TEXT
UND AUF 20 TAFELN VORWIEGEND AUS DER BILDER-
SAMMLUNG DER PSYCHIATR. KLINIK HEIDELBERG

VERLAG VON JULIUS SPRINGER · BERLIN · 1922

Outsider Art i dag – på vei mot anerkjennelse i kunstmarkedet

Det vi i dag kjenner som *Outsider Art* eller *art brut* – bemerkelsesverdig nyskapende kunst av personer uten formell kunstutdannelse – har nytt stor estetisk aktelse i omtrent hundre år. Den franske psykiateren Paul Meunier (1873–1957) var en pioner på dette feltet. I sin bok *L'art chez les fous* (utgitt i 1907 under pseudonymet Marcel Réja), var han den første som la kunstnerisk verdi i enkelte tegninger og tekster av pasienter på psykiatriske institusjoner. Den mer omfattende boken *Bildnerer der Geisteskranken* (De psykisk sykes billedkunst, 1922) av den tyske psykiateren Hans Prinzhorn (1886–1933) nådde en betydelig større leserkrets. Grunnlaget for boken var en samling med mer enn 5000 tegninger, malerier, skulpturer og tekstiler som han hadde satt sammen for det psykiatriske universitetssykehuset i Heidelberg etter første verdenskrig. Dette var grunnsteinene i det som i dag utgjør Prinzhorn-samlingen i Heidelberg. Prinzhorn reproduserte 170 eksemplere på slik kunst i boken sin, noen av dem i farger, og dermed nådde «de sinnssykes kunst» for første gang et større publikum.

Det man tidligere bare hadde sett på som kuriositeter eller diagnostiske verktøy, fikk nå økt oppmerksomhet som særegne kunstneriske uttrykk, særlig blant kunstnerne. Noen av dem lot seg også inspirere av det. Ekspresjonister som Ernst Ludwig Kirchner og Emil Nolde så denne kunsten som et uttrykk for en autentisitet de selv ikke kunne oppnå. Surrealistene hyllet Prinzhorns bok som sin «bibel» og tok til seg enkelte visuelle prosesser som skulle sende «betrakteren inn i en labyrinth uten utgang», for å bruke forfatterens ord. Andre malere og tegnere delte denne entusiasmen: Paul Klee, Richard Lindner, Oskar Schlemmer og senere Georg Baselitz, Arnulf Rainer og mange flere. 1900-tallets kunsthistorie ville uten tvil ha sett annerledes ut uten *Bildnerer der Geisteskranken*. Den franske kunstneren Jean Dubuffet (1901–1985) gikk enda et skritt videre da han i 1945 tok i bruk termen *art brut* («rå eller tøff kunst»). Ved å skape dette begrepet prøvde Dubuffet å frigjøre denne eksepsjonelle institusjonskunsten fra dens psykiatriske kontekst og i stedet sidestille den med verk av andre ensomme sjeler. For ham fantes det «ikke noe slikt som kunst av sinnslidende [...] på samme måte som det ikke finnes kunst av folk med fordøyelsesbesvær eller kneproblemer». Nok en gang fulgte kunstnere som CoBrA-gruppen dette ønsket om å gå mot en kunst som lå hinsides «den kulturelle kunsten» (og det er nok ingen tilfeldighet at begge disse oppvåkningene skjedde i kjølvannet av en opprivende verdenskrig). Det var også først og fremst kunstnere som samlet på slik kunst hinsides kunsten, og i særdeleshet Dubuffet selv. Hans omfattende *Collection de l'art brut* er i dag permanent utstilt på et museum i Lausanne i Sveits.

Et annet kapittel i historien om Outsider Art begynte tidlig i 1970-årene. I 1972 introduserte Roger Cardinal begrepet *Outsider Art* i sin bok med samme navn, opprinnelig som

en oversettelse av *art brut*. Samme år tok utstillingsansvarlig Harald Szeemann for første gang med verk av den sveitsiske psykiatripasienten Adolf Wölfli (1864–1930) på *documenta 5* i Kassel i Tyskland. Dette var første gang verkene til en «galning» ble sidestilt med annen samtidskunst på en betydningsfull utstilling. Omtrent på samme tid begynte man også med profesjonell handel med slik kunst. I USA begynte de kommersielle galleriene å spesialisere seg på art brut, og de europeiske galleriene fulgte snart etter. Dermed må Outsider Art forstås som et begrep både for kunstverdenen og kunstmarkedet. De nyskapende verkene som kom inn under denne kategorien ble ikke lenger regnet som antikunst, men heller som en spesiell type kunst. Målet med dette nå over førti år gamle begrepet er altså å klassifisere og differensiere, på samme måte som man bruker andre begrep i kunstverdenen. Erfaringer viser at det er vanskelig å få kunstverk uten en slik klassifisering vurdert for utstillinger eller kjøp og salg. Dermed må vi inntil videre leve med det paradokset at selv om begrepet Outsider Art brukes med intensjon om å inkludere, høres det unektelig diskriminerende ut.

Uansett har utstillingsverdenen i økende grad tatt Outsider Art inn i varmen de siste tjue årene, og ikke bare i USA og Vest- og Sentral-Europa. Finland, Italia, Spania og Japan har etter hvert funnet frem til «sine» outsiderkunstnere – og nå er det Norges tur. Flere steder har man åpnet spesialmuseer, og en rekke kunstmuseer i Europa og USA har tatt imot donasjoner av Outsider Art-samlinger, for så å stille dem ut i egne avdelinger. Flere større utstillingssteder for moderne kunst og samtidskunst har også på en forbilledlig måte stilt ut enkelte outsiderkunstnere i oversikt og retrospekt, gjerne ved å plassere outsiderkunstverk ved siden av andre utstillingskunstneres verk. Bevegelsen nådde et foreløpig høydepunkt under fjorårets Biennale di Venezia, hvor man kunne se den største sidestillingen av dette slaget noen gang under tittelen *Palazzo Enciclopedico* («Det encyklopediske palass»). Den opphetede debatten som kurator Massimiliano Gioni skapte ved å gjøre dette, spesielt blant kunstkritikere, viser at Outsider Art fremdeles har en lang vei å gå før den aksepteres fullt ut i kunstverdenen. Det vil likevel ikke gå lang tid før de første museene for 1900- og 2000-tallskunst kjøper inn kunst spesifikt fra slike kunstnere for å stille den ut i de permanente samlingene sine – som kunst side om side med annen kunst. Bevegelsen kan ikke lenger hindres. Jeg gratulerer Norge med at dere også har omfavnet Outsider Art gjennom denne utstillingen.

Dr. Thomas Röske

Direktør ved Prinzhorn Sammlung,
Universitetssykehuset Heidelberg
President for European Outsider Art Association